

Rechnitzer János: A területi tőke a városfejlődésben. A GYŐR-KÓD

Győrnek és térségének a magyar történelem során mindig meghatározó és kiemelkedő szerepe volt. A 750 évvel ezelőtt királyi várossá vált település történelmi gyökerei egészen a római korig nyúlnak vissza, amikor Arrabona néven római kori város és táborhely működött a ma 130 ezer fős megyei jogú város, Győr területén. A 20. század során iparvárossá fejlődött Győr, amely az elmúlt évszázadban szerzett jelentős gazdasági és ipari előnyét és szerepét nemcsak megőrizni, hanem növelni is tudta, így a hazai modernizáció egyik sikeres településének tekinthető. Rechnitzer János Professzor Úr 2016-ben megjelent *A területi tőke a városfejlődésben. A GYŐR-KÓD* című monográfiájában a sikerváros fejlődési folyamatait bemutatva, a főbb városfejlődési tendenciák ismertetésével értelmezi az olvasó számára a területi tőke elemeit (1. gazdasági, 2. társadalmi, 3. kulturális).

A területi tőke mint koncepció elméletének a megjelenése a modern regionális tudományterület terminológiai rendszerében a 2000-es évek elejére datálódik (Jóna, 2013), fókuszában a helyi (területi) versenyképességet meghatározó materiális és immateriális tőkeelemek vizsgálata áll. A könyv legfőbb jelentőségét abban látom, hogy a szerző jó érzékkel építette fel Győr történetiségének a bemutatását, a város fejlődési szakaszait (történetét) a területi tőke elméletre. Ezáltal válik a könyv mintegy multifunkcionálissá, mint várostörténeti kalauz, városi történelemtankönyv, gazdaságtörténeti tankönyv, módszertani ismertető és nagyvároskutató szakkönyv. Így a célközönsége is szélesebb, mert kiváló és hasznos olvasmány lehet azoknak, akik csak érdeklődnek a városfejlődés és Győr történetisége iránt és azoknak is, akik már komolyabb ismeretekkel rendelkeznek a témában és egy potens hazai város példájának a segítségével jobban el kívánnak mélyedni az elmúlt 3 évtized gazdasági, társadalmi és kulturális folyamataiban, Győr jövőjének alakulásában.

2016-ban, a monográfia megjelenésekor, egy fáradhatatlan kutató-professzor képe rajzolódik ki, aki 2 évvel korábban elnyerte a *Győr Megyei Jogú Város Díszpolgára* címet és ekkor talán még nem is sejtette (de biztosan remélte), hogy a következő évben elnyeri az Akadémiai díjat (MTA, 2017) is. A szerzőnek csak a 2016-os évben 12 közleménye jelent meg, közöttük található a jelen recenzió tárgyát képező könyv is. Az MTMT adatbázisa szerint az összes közleményeinek a száma ekkor már meghaladta a 400-at, ami már önmagában ritkaságszámba megy.

A könyv szerzője, Prof. Dr. Rechnitzer János (1952), közgazdász, egyetemi tanár, az MTA doktora, aki egyszerre regionális kutató, tudományos tanácsadó, tudományos intézet alapító, alapítványi és tudományos társasági elnök, szerkesz-

többbizottság elnök, tiszteletbeli doktor, műgyűjtő. 2009 óta a *Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkereszt* kitüntettetje. Tudományos munkásságának kezdete 1975-től számítandó, az elmúlt több mint 45 év munkássága – és a remélhetőleg még előtte álló évtizedek –, gazdag szellemi anyag. Az eddigi munkásságának az eredményei elismerésre méltóak, az MTMT nyilvántartása szerint az összes közleményének a száma 463, a hivatkozások összesen pedig 3 371. A tudományos folyóirat cikkeinek a száma 101, 57 könyv elkészülésében segédkezett, 22-nél szerzői, 35-nél pedig szerkesztői minőségben, Hirsch indexe 22^[1]. Témavezetőként eddig már több mint 30 hallgatója szerzett PhD (vagy kandidátus) fokozatot.

A területi tőke mint kategória megjelenése és bevezetése azért is tekinthető kiemelkedő fontosságúnak, mert a korábbi kutatások mérései csak a materiális javakat mint közgazdaságtanilag könnyen mérhető változókat definiálták és elemezték. A területi tőke egy olyan komplex gyűjtőfogalom, amely segítségével vizsgálni lehet a gazdasági térszerkezet mélyebb összefüggésrendszerét és vonzóképességét is. Meglátásom szerint a területi tőkének még mindig nincs egy általánosan elfogadott és kiforrott meghatározása, a különböző szerzők definíciós kísérleteivel találkozhatunk, amelyek különböző fogalmi modellekkel és eltérő tőkeelemekkel „operálnak” gyakran jelentős átfedésekkel. A könyv azonban lényegesen több ennél, illetve ezeknél, túlmutat a területi tőke fogalmi elemeinek osztályozásán, definíciós kísérletein, a különböző módszertani eljárások sajátosságainak bemutatásán.

A könyv elsődleges feladata és témája, mondhatni a küldetése, Győr fejlődési folyamatainak a bemutatása, a városfejlődési tendenciák én azok gazdasági, társadalmi és kulturális összefüggéseinek az ismertetése és magyarázata. A GYŐR-KÓD a szerző olvasatában egy olyan hatásrendszer együttes, amely a város sikeres működéshez szükséges, ennek a megfejtése áll a középpontban.

Az első fejezet – *A területi tőke és a város* – egy szakmai megalapozó rész, amelyben megtörténik az alapfogalmak ismertetése, a területi tőke értelmezése és módszertana. A 9 elemes Camagni-modell segítségével bemutatásra kerülnek a területi tőke alapjai. Megjelenítésre kerülnek a tőkefajták és tartalmak, a társadalmi tőke dimenziói és a társadalmi-kulturális-gazdasági tőke dimenziói és funkciói. Megismerhetjük a területi tőke és a siker kapcsolatát és összefüggéseit, és választ kapunk arra is, hogy mi lehet egy település sikerének a titka, milyen hatásrendszerek együttese szükséges ehhez.

A második fejezet – *A fejlődési pálya a késő középkortól a rendszerváltozásig* – Győr város történeti áttekintése 1564-től kezdődően egészen 1990-ig, a jelenlegi sikert megalapozó tevékenységek és események bemutatása. A szerző kiválóan mutatja be a hűbéri rendszer megszűnésével új lendületet kapó város fejlődését és az 1800-as évek elején a városi terek átalakulását. Szemlélteti Győr növekedési pályára állását, amely elvezetett oda, hogy a napóleoni háborúk után Győr

[1] A 20-at meghaladó Hirsch index már nemzetközi viszonylatban is figyelemre méltó teljesítmény.

gabona, majd a későbbiekben állatkereskedelmi központtá vált. A növekedés kulcsa az volt, hogy akkoriban felismerték, hogy a *közlekedés fejlesztése egy kiváló gazdasági hajtóerő* lehet. Ez napjainkra is igaz, sőt, már komoly versenyelőnyt is jelent. A robbanásszerű iparosítás és iparosodás hatására, az 1940-es évek elejére Győr az ország második legjelentősebb ipari központjává vált. A létrejött ipartelepek és gyárak komplex innovációs rendszert képviseltek, a városi gazdálkodás pedig egyre racionálisabbá vált.

A harmadik fejezet - *Pozíció a térszerkezetben és a városhálózatban* - végig vezeti az olvasót a nagyvárostól a funkcionális város térségig, és bemutatja az európai városfejlődés és versenyképesség fokozatait, a nagyvárosok funkcióit és a településhálózat jellemzőit. Kiemelt résznek gondolom a fejezetben, *A járműipari központok Győr nagytérségben* ábrát és a *Győr vállalkezési aktivitásának* bemutatását.

A negyedik fejezetben - *A gazdasági tőke* - a szerző nagy részletességgel és szemléletes példák segítségével mutatja be Győr gazdasági szerkezetének átalakulását és annak meghatározó irányait. Az 1990-es évek elején kezdődő privatizációnak voltak nyertesei és vesztesei is, voltak „privatizációs sikerek és romok” is. Részletesen megjelenik a „Rábagyár, mint átalakított zászlóshajó”, az eltűnt győri textilipar és az 1993-ban indult AUDI Motor Hungaria Kft. sikertörténete is. A különböző gyárak különböző stratégiával és módszerekkel, kisebb-nagyobb sikerekkel törekedtek az új éra elvárásainak megfelelni. Az *AUDI beágyazódása a helyi társadalom életébe*, pozitív szerepe és hatása Győr életében. Rendkívül izgalmas, ahogy a szerző szemlélteti azt, hogyan lett az AUDI a legnagyobb helyi szponzor.

Az ötödik fejezet - *Társadalmi tőke, emberek és viszonyok* - tulajdonképpen a *győri társadalom áttekintő képének a felrajzolása*. Őriási adattömeget kapunk a népesség, migráció és iskolázottság időbeli alakulásáról, miközben megismerhetjük a napjaink társadalmi tereit is. A fejezet egyik legfontosabb részének gondolom „*Az egyenlőtlenségek a győri társadalomban is újratermelődnek*” (Rechnitzer, 2016, 161) idézetet, mert ez rávilágít arra, hogy bár komoly előre lépések történtek az elmúlt évtizedekben abba az irányba, hogy Győr egy gazdag és élhető város legyen, azonban még maradtak „gyerekbetegségek”. Tehát, a jólét, jól-lét és a tudatos tervezés ellenére is, még vannak komoly, megoldatlan társadalmi kérdések. Külön öröm volt számomra, hogy a jövőbeli irányokról és trendekről is olvashattam.

A hatodik fejezet - *A kulturális tőke, élet a városban* - bemutatja a városi életet és annak a sajátosságait, a lakótereket és a kultúra tereit (pl. múzeum, színház, balett, levéltár stb.). Bemutatásra kerülnek a fogyasztás terei is, köztük az üzletláncok, kereskedelmi hálózatok, szállásférőhelyek és a banki és pénzügyi szolgáltatások is. A kulturális szokások és rendezvények, a polgárok városképe és a helyi identitás megjelenítésével bárki könnyedén bele tudja magát képzelni abba, hogy milyen lehet győrinek lenni, milyen lehet az élet Győrben. Ehhez még közelebb visz az anyag a lét és a háztartások felszereltségének az ismertetése.

A hetedik fejezet – *Városfejlesztés tervei és eszközei* – bemutatja Győr város fejlesztésének főbb stratégiai elemeit és azok kapcsolatát, a városi fejlesztéspolitika rövid- és középtávú elképzeléseit és magát a városfejlesztési tervezési körülményeket is. Bemutatásra kerülnek a különböző területfejlesztési koncepciók és országos fejlesztési irányok. A lényeg azonban továbbra is az, hogy *a stratégiai célok nem változtak*: „*Modern gazdaság - Modern város, Győr, a regionális központ misszió.*” (Rechnitzer, 2016, 215) Ez is hozzájárul ahhoz, hogy a város arculata folyamatosan változik és rendkívül innovatív. Külön figyelmet érdemelnek *A Local Agenda 21 kiemelt célkitűzései és a Gazdaságfejlesztés keretei és intézményei* részek, ezek jelentik a 21. századi Győr válaszait a jövő kihívásaira.

A nyolcadik fejezet – *A KÓD megfejtése* – a könyv címében is szereplő kulcsszó, a fő mondanivaló, azonban nem dőlhetünk hátra elégedetten, mert a szerző mindjárt a fejezet elején megadja a kérdésre a választ, miszerint, „*Nem találtuk meg a területi fejlődés kódját feltörő gépet, a RENIGMA-t.*” (Rechnitzer, 2016, 235) Bár magának a városnak a fejlődési pályáját megkísérelte a szerző felírni, azonban nem tudott (mert nem tudhatott) eljutni annak a teljes körű és pontos leírásához. Bár a fejlődés pontos kódja továbbra is rejtve maradt, azonban az elemei, tényezői, főbb jellemzői és a sajátosságainak a legfontosabb ismérvei leírásra, mondhatni megfejtésre kerültek. A végeredményig ugyan nem tudtunk eljutni, azonban mindenképpen előre lépésnek tekinthető, hogy közelebb kerültünk a jellemzésükhöz. Rechnitzer Professzor Úr szerint a siker titka a mindenkori győri polgárok és vállalkozások gondolkodásmódjában, cselekedeteiben, illetve működésében keresendő. Mindenképpen kiemelném még a fejezet legvégén szereplő, szerző által szerkesztett *Győri tudásrégió intézményi modelljét, a Quadruple Helixet*, a négyes csavart, amelyben a gazdaság, tudástér, kormányzás és közösség négyesének az együttműködése megalkotja a jelenlegi győri modellt, amely aztán számos szerző további kutatásainak alaptézisévé vált.

Összefoglalva, a monográfia Győr város múltjával, jelenlegi gazdasági, társadalmi és kulturális tőkéjével foglalkozik, bemutatva a *városvezetés rövid- és középtávú terveit* is, a város karakteréből fakadó lehetőségekkel együtt. A felhasznált elemzési módszerek tekintetében rendkívül szerteágazó a könyv, a primer és szekunder adatforrások egyaránt nagyszámban megtalálhatóak benne, a szerző kiválóan hasznosítja a korábbi kutatásainak az eredményeit, 15 korábbi közleményét is meghivatkozva. A téma szempontjából más szerzők munkássága is megjelenik a műben. A monográfia kiválóan illeszkedik a hasonló témájú könyvek, közlemények és kiadványok rendszerébe, annak meghatározó, irány-, illetve mértékadó eleme. A kutatás elméleti alapjai magunkban foglalják a több mint 100 meghivatkozott hazai szerzőnek a regionális kutatások négy és fél évtizede alatt elvégzett munkáját és erőfeszítéseit.

A 2016-ben megjelent könyv témaválasztása még napjainkban is több mint aktuális, mondhatni virágkorát éli. A Professzor Úr a tőle már – korábbi munkáiban is – megszokott maximalizmussal végezte a munkáját a jelen könyv megírása során is. A monográfiára pozitív értelemben rányomta a bélyegét

a szerző innovációk területi összefüggéseit fókuszba helyező gondolkodásmódja, egy „a regionális tudomány világában felnőtt” kutatóé. A korábbi kutatási eredmények bemutatása rendkívül szemléletes és részletes, az alkalmazott módszerek a kor és a szakmaiság szempontjából jelentősen túlmutatnak a kapcsolódó egyéb szakirodalmak jelentős részén.

A szerző kreatív megoldásai, kutatási aspektusai és egyéni megközelítésmódja, nagymértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy a mű egyszerre tud tankönyvként és irányadó tudományos munkaként funkcionálni, amiben a téma szaktekintélyeinek számító kollégái is biztosan találnak szakmai értelemben vett újdonságot.

Az előzőleg leírtakat összegezve, Rechnitzer János *A területi tőke a városfejlődésben*. A *GYŐR-KÓD* című könyvének igazi nagyságát és tudományos jelentőségét abban látom, hogy azon túl, hogy ő is meglátta, hogy a területi tőke több tőkeösszetevőt foglal magában, amelyek illeszkedése és tagolódása rendszer szerűen történik, még kiválóan meg is tudta mutatni az elemek közötti összefüggéseket és a közöttük ható erőket és erőviszonyokat.

A szerző részletesen ír a rendszerváltozás utáni folyamatokról, ezeket a már korábban említett gazdasági, társadalmi és kulturális tőkeelemek aspektusai-ból, illetve összefüggéseiben vizsgálja, nagy mértékben a korábbi kutatásaira is támaszkodva. A *GYŐR-KÓD* megfejtése érdekében elemzésre kerültek a városfejlesztési tervek és elképzelések, keresve azokban az előző mondatban is megnevezett „tőkehármas” megjelenését, kialakulását és hatásait, fókuszálva azok alakításának irányaira és módzataira. Egyet értek a szerzővel, miszerint a három tőkelem közül a kultúra az, amiben még a legnagyobb fejlődési potenciál van. A győri modellből mindenki tud tanulni, hiszen általánosítható és korlátozottan leképezhető az élet más területeire és az ország más városaira is.

IRODALOMJEGYZÉK

- Jóna Gy. (2013) A területi tőke fogalmi megközelítései. (Conceptual approaches to territorial capital). *Tér és Társadalom*, 27, 1, 30-51. DOI: <https://doi.org/10.17649/TET.27.1.2449>
- Rechnitzer J. (2016) *A területi tőke a városfejlődésben*. A *GYŐR-KÓD*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.

INTERNETES FORRÁSOK:

- Akadémiai elismeréseket adtak át az MTA 188. közgyűlésén. (MTA, 2017. május 8.) <https://mta.hu/kozgyules2017/akademai-elismereseket-adtak-at-az-mta-188-kozgyulesen-107676> Letöltve: 2019. 11. 02.
- A TERÜLETI TŐKE A VÁROSFEJLŐDÉSBN - A GYŐR-KÓD CÍMMEL MEGJELENT DR. RECHNITZER JÁNOS ÚJ KÖNYVE. <https://rkt.sze.hu/a-teruleti-toke-a-varosfejlodesben-a-gyor-kod-cimmel-megjelent-dr-rechnitzer-janos-uj-konyve> Letöltve: 2019. 10. 28.